

DERNEK DİSİPLİN KURULU TARAFINDAN VERİLEN GEÇİCİ İHRAÇ KARARINA KARŞI İPTAL DAVASI AÇILAMAYACAĞINA DAİR YARGITAY HUKUK GENEL KURULU KARARININ DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Yard.Doç.Dr. Baki İlkay ENGİN*

1. Sorun

Dernek üyeliğinden çıkarılma, bir üye hakkında alınabilecek en ağır disiplin cezasıdır. Bu cezaya çarptırılan dernek üyesi, çeşitli sebeplerle çıkarılma kararının meşru olmadığını düşünüp, söz konusu karara karşı harekete geçmek isteyebilir. Üyenin, kabul etmek istemediği çıkarılma kararına karşı harekete geçmesi halinde ortaya çıkan ihtilaf ise, ya dernek içinde bir çözüme ulaştırılır, yani hakkında çıkarılma kararı alınan üye, bu karara karşı dernek içinde itiraz makamı olarak öngörülen bir diğer organa bu itirazını ulaştırır ya da çıkarılma kararına karşı dava açmak suretiyle yargısal korunma süreci başlatılır ve böylece dernek ile üyesi arasındaki ihtilaf dernek dışına taşınmış olur.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, bu yazıda ele alınacak olan kararında¹, disiplin kurulu kararıyla dernek üyeliğinden bir ay süreli geçici ihraç cezasına çarptırılan dernek üyesinin açmış olduğu iptal davasını, disiplin kurulu kararlarına karşı iptal davası açılmayacağı gerekçesiyle reddetmiştir. Bu yazının başlıca konusunu da, çıkarılma kararına karşı üyenin korunmasına ilişkin bu iki olanak,

*) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi

1) YHGK, 8.5.2002, 2-300/385 (YKD. 2002/12, s.1792 vd).

yani çıkarma kararına karşı dernek içi itiraz olanağı ile çıkarma kararına karşı iptal davası açılması olanağı arasındaki ilişki oluşturmaktadır: Gerçekten birçok dernek tüzüğünde, üyelikten çıkarma konusunda genel kurul dışında bir organ yetkilendirilmekte ve bu organın almış olduğu çıkarma kararına karşı, kesin kararı verecek olan bir üst organa -çoğunlukla da genel kurula- itiraz etme olanağı öngörülmektedir. Tüzükte yer alan bu tür düzenlemeler karşısında akla gelen soru, ilk alınan çıkarma kararına karşı, daha dernek içi itiraz olanağı kullanılmadan iptal davası açılabilip açılmayacağı hususundadır. Aşağıda değinileceği üzere, 2002 yılında yürürlüğe giren yeni Türk Medeni Kanununda bu sorun açık bir şekilde çözülmüş ve dernek içi denetim yolları tüketilmedikçe genel kurul dışındaki organların kararlarına karşı iptal davası açılmayacağı yolundaki, öğretide ve yargısal içtihatlarda benimsenmiş olan prensip, yasal bir zemine kavuşturulmuştur (MK.83 II). Acaba gerek bu hüküm ve gerekse genel kurulun üyelikten çıkarma hakkında son kararı vereceğine dair MK. 80 I hükmü karşısında, sadece genel kurul tarafından alınmış olan veya genel kurulun denetiminden geçirilmiş olan çıkarılma kararlarına karşı mı iptal davası açılabilir sonucuna varmak gerekir? Bu sorunun cevabı, büyük ölçüde, dernek üyeliğinden çıkarılma kararını vermeye hangi dernek organının yetkili olduğu sorusuna verilecek cevapla bağlantılıdır. Diğer taraftan, acaba hangi hallerde dernekten çıkarılma cezasına çarptırılan üye, bu karara karşı dernek içinde bir üst organa itiraz edebilir? Dernek içi itiraz olanağının bulunduğu ihtimallerde, bu olanaktan yararlanma fırsatını kaçıran üye, çıkarma kararına karşı dava açma olanağını da kaybetmiş sayılabilir mi? Bu makalede, birbiriyle bağlantılı olduğu görülecek olan bu soruların cevapları araştırılacaktır.

Yalnız dikkat edilirse, cevabı araştırılacak tüm bu sorular, üyelik ilişkisinin dernek tüzel kişisi tarafından tek taraflı olarak sona erdirilmesi anlamına gelen ve MK. 67'de ele alınmış olan üyelikten çıkarılma (ihraç) kararının doğurduğu sonuçlardır. Oysa Hukuk Genel Kurulu

kararına konu olan olayda, üye hakkında bir ay süreli "geçici çıkarma (ihraç)" kararı alınmıştır ki, geçici çıkarma kararının, dernek üyeliğini sona erdirmeye yönelik olan ve MK. 67'de düzenlenen üyelikten çıkarma kararından farklı nitelikte oluşuna aşağıda değinilecektir. Bu nitelik farkına rağmen, kararların yayınlanan metinlerinden anlaşıldığı kadarıyla, yerel mahkemenin (Beyoğlu Asliye Üçüncü Hukuk Mahkemesi), Yargıtay İkinci Hukuk Dairesinin ve Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun kararlarında olayın bu özelliği üzerinde hiç durulmamış ve olayda sanki teknik anlamda dernek üyeliğinden çıkarılma kararı söz konusuymuşçasına hüküm verilmiştir. Bu durum karşısında, yukarıda ortaya konulan, teknik anlamdaki üyelikten çıkarılma kararının doğurduğu sorunlardan bağımsız olarak, öncelikle, karara konu olan olaydaki "geçici çıkarma" kararının niteliği ve nasıl denetleneceği üzerinde durulması faydalı olacaktır.

2. Geçici Çıkarma Kararının Anlamı

a) Geçici çıkarma kararının üyelikten çıkarma kararından ayırt edilmesi

Bir üyenin dernekten çıkarılması, dernek ile üye arasındaki üyelik ilişkisinin dernek tarafından tek taraflı olarak, ileriye etkili olmak üzere ortadan kaldırılmasıdır². Nitekim Medeni Kanunda da üyelikten çıkarılmaya, esas olarak, üyelik ilişkisinin sona ermesi sebeplerinden biri olarak 67. maddede yer verilmiştir. Dernek tüzel kişiliğine tanınmış ve tek taraflı olarak kullanılacak olan bu bozucu yenilik doğurucu hak, esas itibarıyla, üyelik sürekli hukuki ilişkisinin feshi niteliğindedir. Diğer taraftan, çoğu zaman bu hakkın kullanılmasının altında üyenin cezalandırılması amacı da yatar ki, bu hallerde üyelikten çıkarılma aynı zamanda bir disiplin cezası niteliğini de taşır³.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun bu kararına konu

2) ENGİN, s.104.

3) Üyelikten çıkarılmanın hukuki niteliği hakkındaki görüşler hakkında bkz. ENGİN, s.104-106.

olan ihtilafta karşılaşıldığı gibi, çoğu dernek tüzüklerinde, yükümlülüklerini ihlâl eden üyelerin bir cezai tedbir olarak belirli süre ile sınırlı olmak üzere dernek üyeliğinden "çıkarılacakları" öngörülmektedir⁴. Geçici çıkarma veya geçici ihraç adıyla bilinen ve belirli bir süreyle sınırlı olarak alınan bu tedbirin hukuki niteliği MK.67'de yer verilen ve üyelik ilişkisinin sona erdirilmesine yönelik olan dernek üyeliğinden çıkarılmadan tamamen farklıdır⁵. Dernek üyesinin cezalandırılması hedefleyen ve geçici çıkarma olarak adlandırılan bu karar, üyenin, o geçici süre zarfında üyelikten doğan haklarını (tüzükteki düzenlemenin kapsamına göre kısmen veya tamamen) kullanamayacağı anlamına gelir. Böylece, geçici çıkarma cezasına çarptırılan dernek üyesi, kararda belirtilen süre boyunca üyelik ilişkisinden doğan haklarını kullanamayacağına göre, bu karar sonuçları itibarıyla üyelikten çıkarılma kararı ile benzer sonuçlar doğurur. Fakat gözden kaçırılmaması gereken husus, bu süre içinde üyelik ilişkisinin devam ettiğiidir. Bu sürenin hitamı üzerine, geçici bir süre için cezalandırılmış olan üye, derneğe yeniden alınmasına dair bir karara gerek olmaksızın, üyelikten doğan haklarına kendiliğinden kavuşur. Oysa MK. 67'de ele alınan üyelikten çıkarılma, üyelik ilişkisinin kesin olarak sona erdirilmesine yöneliktir. Hakkında üyelikten çıkarılma kararı alınmış bir kişi ile dernek arasında üyelik ilişkisinin tesisi için, bu kişinin yeniden dernek üyeliğine alınması, bu kişi ile dernek arasında bir üyelik sözleşmesinin kurulması gerekir⁶. Bu itibarla geçici ihraç veya çıkarılma kararı

4) Yargıtay kararına konu olan olayın taraflarından Galatasaray Spor Kulübü Derneği tüzüğünün 73. maddesine göre, tüzüğün 18. maddesindeki tutum ve davranışlarda bulunanlara eylemlerinin ağırlığına göre verilecek disiplin cezaları şunlardır: a. Kınama, b. Üç aya kadar geçici çıkarma, c. Bir yıla kadar geçici çıkarma, d. Dernekten çıkarma.

5) RIEMER Art 70 N.253, Art.72 N.11; HEINI, Vereinsrecht, s.52; ENGİN, s.109/110; DURAL/ÖĞÜZ, 6.Bası, s.285 dn.288.

6) Galatasaray Spor Kulübü Derneği tüzüğünün 19. maddesinde olduğu gibi bazı dernek tüzüklerinde, üyelikten çıkartılan bir kişinin bir daha derneğe üye olarak kabul edilmeyeceğine dair hükümler yer almaktadır. Bu tür tüzük hükümleri de, sonuçları itibarıyla, teknik anlamda üyelikten çıkarma kararı ile geçici çıkarma kararı arasında bir ayırım gözetmektedir.

olarak adlandırılan durumlarda aslında teknik anlamda üyelikten çıkarılma söz konusu değildir⁷. Buna rağmen, gerek Hukuk Genel Kurulu kararında, gerekse yerel mahkemenin ve Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin kararlarında, geçici ihraç kararının bu özelliğine hiç dikkat edilmiş ve ortada sanki teknik anlamda üyelikten çıkarma kararı varmışçasına karar tesis edilmiştir⁸. Halbuki öncelikle yapılması gereken, geçici çıkarma kararının bu yapısal farklılığının tespiti olmalı ve bu aşama katedildikten sonra da, geçici çıkarma adı verilen disiplin cezasının denetlenmesinde uygulanacak kurallar araştırılmalıydı. Bu araştırma sonunda, dernek üyeliğinden çıkarılma kararının alınması ve bu kararın denetlenmesi hakkındaki bazı prensiplerin, geçici ihraç kararı bakımından da uygulama kabiliyetine sahip olduğu sonucuna varılabilir, ancak bu sonuç, anılan iki karar türü arasındaki yapısal farklılığı göz ardı etmeyi gerektirmez.

b) Geçici çıkarma kararı hakkında uygulanacak hükümler

Dernek disiplin cezalarından birisini oluşturan⁹ "geçici

-
- 7) Bu farklılık karşısında, üyelikten geçici çıkarma terimi yerine, üyelik ilişkisinin askıya alınması veya dondurulmasından bahsedilmesi, bu iki kavramın birbiriyle karıştırılmasına engel olacaktır.
- 8) İsviçre Federal Mahkemesi de, dernek üyeliğinden çıkarılma kararının iptali konusunda vermiş olduğu bir kararda, bazı üyelerin dernekten belirli bir süre için "çıkarılmış" olmaları olgusuna rağmen, somut olayın bu özelliği hiç tartışmaksızın, olayda dernek üyeliğinden çıkarılma kararı söz konusuymuşçasına karar vermiştir (BGE 85 II 530). Bu bakımdan, yukarıdaki eleştiriler bu karar hakkında da geçerlidir.
- 9) RIEMER, Art.70 N.220, 253; HEINI, Vereinsrecht, s.60; ZGB-HEINI, Art.70 N.18. Bu tür bir dernek cezasının, dernek tesislerinden ve faaliyetlerinden yararlanmayı sağlayan haklara ilişkin olarak (yararlanma hakları bakımından) öngörülebileceğinde tereddüt edilmediği gibi, dernek iradesinin oluşumuna katkıda bulunmaya, yönetime katılma yetkisi sağlayan haklara ilişkin olarak (katılma hakları bakımından) da, tüzükte bu tür cezaların öngörülebileceği kabul edilmektedir (RIEMER, Art.70 N.220; HEINI, Vereinsrecht, s.52, 60): Üyenin oy hakkından geçici bir süre yoksun bırakılması (RIEMER, Art.70 N.220), genel kurula katılma

çıkarılma"ya ilişkin özel bir hüküm ne Medeni Kanunda ne de Dernekler Kanununda yer almaktadır. Esasında MK. 67'de düzenlenen dernek üyeliğinden çıkarılma haricinde, dernek disiplin cezaları ve bunların denetimi hakkında Medeni Kanunda özel bir hüküm zaten bulunmamaktadır. Sadece dernek üyeliğinden çıkarılmaya ilişkin bir hüküm olan MK. 67 ise, söz konusu kararın denetlenmesini bazı noktalarda sınırlayan bir düzenleme içermektedir. Bir üyeye "geçici çıkarma" cezasının verildiği durumlarda, ortada teknik anlamda MK. 67'de düzenlenmiş olan dernek üyeliğinden çıkarılma kararı söz konusu olmadığına göre, geçici çıkarılma tarzındaki disiplin cezasına karşı dernek içi veya dışı itiraz olanağı hakkında MK. 67 hükmünün uygulama kabiliyeti de yoktur. Bu hükmün sadece üyelikten çıkarma kararı hakkında uygulanabilir olup, diğer dernek cezaları ve bu arada geçici çıkarma kararları hakkında uygulama kabiliyetine sahip olmayışının önemli bir sonucu, üyenin çarptırılmak istendiği disiplin cezası hakkında dernek tüzüğünde bir hükmün bulunmaması halinde, MK. 67 III'te olduğu gibi haklı sebeple, söz konusu cezanın tayin edilemeyecek oluşudur. Gerçekten, diğer dernek disiplin cezaları ve bu arada geçici çıkarma cezası bakımından en temel prensip, bunların tüzükte bir dayanağının bulunması gereğidir¹⁰. Buna göre üye, derneğe karşı olan bir yükümlülüğünü ihlâl etmesi halinde ne tür bir cezaya çarptırılacağını takdir edebilecek durumda bulunmalıdır¹¹. Tüzükte çıkarma sebeplerinin gösterilmediği hallerde, üyenin haklı

hakının veya dernek organlarına seçilme hakkının geçici bir süre için elinden alınması (RIEMER, Art.70 N.220) örneklerinde olduğu gibi. Buna mukabil, tüzükte, üyelikten çıkma (istifa), dernek kararına karşı iptal davası açma veya genel kurulu toplantıya çağırma gibi emredici nitelikteki üyelik haklarının kullanılmasını geçici bir süre için sınırlamaya yönelik cezalara yer verilmesi ise caiz sayılmamaktadır (RIEMER, Art.70 N.220, 253).

10) HEINI, Vereinsrecht, s.60/61; RIEMER, Art.70 N.210; ZGB-HEINI, Art.70 N.20.

11) RIEMER, Art.70 N.210; HEINI, FS Meier-Hayoz, s.226; HEINI, Vereinsrecht, s.60/61; ZGB-HEINI, Art.70 N.20; BÜTLER, s.89/90, 95; FUCHS, s.56.

sebeplerle dernekten çıkarılabilmesine olanak tanıyan MK. 67 III hükmü ise, sadece teknik anlamdaki dernek üyeliğinden çıkarma kararı bakımından özel (istisnai) bir düzenlemedir. Bu itibarla, tüzükte geçici çıkarma hakkında bir hüküm bulunmamasına rağmen, üyenin MK. 67 III'te olduğu gibi haklı sebeplerle bu cezaya çarptırılması söz konusu olamaz¹².

Dernek disiplin cezalarının denetimi hakkında, bir yandan Medeni Kanun ve Dernekler Kanununda özel bir hükmün yer almayışı, diğer yandan da üyelikten çıkarılan üyenin çıkarma kararına karşı itiraz olanağından bahsedilen MK.67 hükmünün bunlar hakkında uygulama kabiliyetine sahip olmayışı, üyenin, dernek disiplin cezalarına karşı dernek içinde veya dernek dışında itiraz olanağına sahip olmadığı anlamına gelmez. Disiplin cezasını veren organın kararına karşı, dernek içi bir itiraz olanağının bulunup bulunmadığı, dernek tüzüğüne göre belirlenir. Disiplin cezasına karşı iptal davası açılması ise, disiplin cezası halinde de bir dernek kararı bulunduğuna göre, genel olarak dernek kararlarının iptalini düzenleyen MK.83 hükmü çerçevesinde imkân dahilindedir¹³. Dernek disiplin cezalarının her türü yargı denetimine tâbi olup, bu hakkı kaldıran tüzük hükümleri geçersizdir¹⁴. Ancak eğer tüzükte geçici ihraç kararına karşı (veya diğer bir disiplin cezasına karşı) dernek içi denetim yolu öngörül-müşse, hakkında disiplin cezası alınan üye, bu itiraz olanağını tüketmedikçe, iptal davası açma hakkına sahip değildir (MK. 83 II).

Dernek tüzüğünde öngörül-müş bulunan disiplin ceza-

12) Hukuk Genel Kurulu kararına konu olan olayda da, dernek tüzüğünde disiplin cezalarını düzenleyen bir hükmün yer aldığı ve burada geçici çıkarma cezasına yer verilmiş olduğu görülmektedir: Galatasaray Spor Kulübü Derneği tüzüğü m.73 (bkz. yukarıda dn.4).

13) ZGB-HEINI/SCHERRER, Art.75 N.8. Sadece genel kurul kararlarına karşı değil, kesin (nihaî) olmak şartıyla diğer dernek organlarının kararlarına karşı da iptal davası açılabileceğine aşağıda (5) değinilecektir.

14) HEINI, FS Meier-Hayoz, s.229; BÜTLER, s.109-110; HEINI, Vereinsrecht, s.61; ZGB-HEINI, Art.70 N.17, 18; FUCHS, s.128.

ları ve bu arada geçici çıkarma kararı konusunda acaba hangi dernek organı yetkilidir? Disiplin cezaları hakkında Medeni Kanunda ve Dernekler Kanununda bir hüküm bulunmadığı yukarıda belirtilmişti. Dernek tüzüğünde, disiplin cezaları hakkında karar verme yetkisi belirli bir organa bırakılmış olabilir. Ancak tüzükte bu konuyu düzenleyen bir hüküm mevcut değilse, derneğin diğer organlarına verilmemiş işleri genel kurulun göreceğine dair MK. 80 I hükmü devreye girer. Görüldüğü üzere, geçici çıkarma kararı hakkında genel kurulun yetkili oluşu, genel kurul üyeliğe kabul ve üyelikten çıkarma hakkında son kararı vereceği gerekçesiyle (MK. 80 I'deki ilk ihtimal) değil, genel kurul derneğin diğer bir organına verilmemiş olan işleri de göreceği için (MK. 80 I'deki ikinci ihtimal) kabul edilebilecektir. Diğer yandan, disiplin cezaları hakkında karar verme yetkisi, MK. 80 ve DK. 62'de dernek genel kurulunun (ve diğer zorunlu organların) yetkileri arasında sayılmadığı için, söz konusu yetki, zorunlu organların yetkilerinin ihtiyari organlara devrine engel olan MK. 72 II c.2 hükmüne takılmaksızın, tüzükte herhangi bir ihtiyari organa, mesela disiplin kuruluna tanınabilir¹⁵. Bunun önemli sonucu ise, sadece genel kurul kararlarına karşı değil, kesin olmak kaydıyla diğer dernek organlarının kararlarına karşı da iptal davası açılabileceğine ilişkin görüşümüz¹⁶ çerçevesinde, ihtiyari organın bu konuda vereceği kararın, dernek tüzüğüne göre bir üst organa itiraz olanağı da öngörülmemişse, kesin (nihaî) olacağı ve dolayısıyla iptal davasına konu edilebileceğidir.

3. Üyelikten Çıkarma Kararını Almaya Yetkili Organ¹⁷

Üyelikten çıkarılmayı düzenleyen MK.67'de, çıkarılma

15) Bu sonuç, dernek özerkliği ilkesine aykırı bir hüküm ihtiva eden (bkz. dn.34 ve ona bağlı metin) MK.72 II c.2 kuralının uygulama alanının daraltılması anlamına gelmesi bakımından da amaca uygundur.

16) Bkz. aşağıda (5).

17) Dernek üyeliğinden çıkarma kararını alma konusunda yetkili olan organa ilişkin bu başlık altındaki açıklamalar, MK.67'de düzenlenen teknik anlamda üyelikten çıkarma kararına ilişkin-

kararını almaya hangi dernek organının yetkili olduğu hususunda bir düzenleme bulunmamaktadır¹⁸. Çıkarılma kararı konusunda yetkili organı belirleyen hüküm, eski MK. 58 I'de olduğu gibi, genel kurulun görev ve yetkilerini düzenleyen MK. 80 I kuralıdır. Buna göre, genel kurul, "üyeliğe kabul ve üyelikten çıkarma hakkında son kararı" verir. Bu hüküm karşısında (ve özellikle eski MK. 58 I'de yer almayan ancak MK. 80 I'de bulunan "son" kelimesi dikkate alındığında) acaba dernek tüzüğünde yer alacak bir hüküm ile, çıkarılma konusunda bir başka dernek organı yetkili kılınamaz mı? Başka bir ifadeyle, MK. 80 I hükmü ile dernek genel kuruluna tanınmış olan üyelikten çıkarma kararı konusundaki yetki, diğer bir dernek organına devredilemez mi?

Herşeyden önce, meseleye olması gereken ideal çözüm açısından yaklaşıldığında varılması gereken sonuç, dernek özerkliğinin bir sonucu olarak, dernek tüzüğünde bu yetkinin herhangi bir dernek organına bırakılabileceğinin kabulüdür. Genel kurulun derneğin en üst organı olması, her konuda mutlaka genel kurulun karar alacağı, genel kurulun karar alma yetkisinin diğer bir organa devredilemeyeceği anlamına gelmez¹⁹. Bilakis, prensip itibarıyla, çeşitli konularda karar alma yetkisi dernek tüzüğünde farklı organlara serbestçe dağıtılabılır²⁰. Gerçi genel kurula Medeni Kanunda tanınmış olan bazı yetkilerinin, diğer organlara devredilmesinin mümkün olmadığı ve dolayısıyla bu yetkilerin mutlaka dernek genel kurulunca

dir. Dernek üyeliğinden çıkarma niteliğinde olmadığını tespit etmiş olduğumuz, geçici çıkarma kararını almaya yetkili organ hakkında bkz. yukarıda (2b) numaralı başlık altındaki açıklamalar.

18) Dernekler Kanununda üyelikten çıkarma kararını alma hususunda belirli bir dernek organını yetkili kılan bir hüküm bulunmamaktadır.

19) Nitekim, genel kurulun en üst organ olması özelliğinden çıkarma kararı hakkında tek yetkili organın genel kurul olduğu, yani üyenin mutlaka -tüzükte böyle bir itiraz hakkı öngörülmüş olmasa bile-, genel kurulda itiraz etmesi gerektiği sonucunun çıkarılamayacağı konusunda bkz. RIEMER, Art.72 N.73; KELLER, s.211.

20) HEINI, Vereinsrecht, s.73; ZGB-HEINI, Art.65 N.1.

kullanılması gerektiği öğretilmiş olarak belirtilmektedir. Gerçekten, bir kişi birliği olan dernek tüzel kişiliğinin bu yapısal özelliği karşısında, bu birliğin (dernek tüzel kişiliğinin) temel yapısına ve varlığına ilişkin hususlarda ancak bu birliği oluşturan kişilerin (üyelerden mürekkep genel kurulun) karar verebileceğini kabul etmek doğru olur. Dernek tüzüğün değiştirilmesine ya da derneğin feshedilmesine karar vermek veya diğer organlar üzerinde denetleme yetkisini kullanmak, genel kurulun elinden alınamayacak bu tür yetkilerdendir²¹. Buna mukabil, bir kişinin üyeliğe kabul edilmesi veya üyelikten çıkartılması hakkında karar almak bu tür yetkilerden olmadığından²², bunların başka dernek organlarına devredilmesine engel olmayı gerektirecek bir sebep bulunmamaktadır. Üyelikten çıkarma kararını alma hususunda mutlaka derneğin en üst organı olan genel kurulun yetkili olmasını aramanın, bu yetkinin başka bir organa devredilemeyeceğini kabul etmenin makul bir gerekçesi bulunmayışı bir yana, bilakis, üyeliğe kabul ve üyelikten çıkarma gibi derneğin işleyişine dair konularda mutlaka genel kurulca karar alınması gerektiğini, bu yetkinin başka organlara devredilemeyeceğini kabul etmek, dernek işleyişini güçleştiren bir çözüm tarzı olurdu²³. Bu itibarla, ideal olarak kabul edilmesi gereken çözüm tarzı, üyeliğe kabul ve üyelikten ihraç gibi, mutlaka genel kurulun karar alması gerekmeyen konularında genel kurul dışında bir dernek organının (zorunlu ya da ihtiyari bir organın) yetkili kılınabileceğinin kabulüdür.

21) Derneğin en üst organı sıfatıyla genel kurula ait olan ve diğer organlara devredilemeyeceği kabul edilen bu yetkiler hususunda bkz. HEINI, Vereinsrecht, s.73; RIEMER, Vorbem. Art.64-69 N.15; ZGB-HEINI, Art.65 N.5 vd; WEBER, s.152.

22) EGGER, Art.72 N.7; RIEMER, Vorbem. Art.64-69 N.14, Art.72 N.58; ZGB-HEINI, Art.65 N.2; KELLER, s.189; BADERTSCHER, s.78.

23) Hukuk Genel Kurulu kararına katılmayan, 9. Hukuk Dairesi üyesi O.G.Çankaya, karara karşı oy yazısında, haklı olarak, tüm yetkilerin genel kurulda olduğunu kabul etmenin dernekleri işlemez hale getireceğine dikkat çekmiştir.

Yürürlükteki hukukumuz²⁴ bakımından meseleye bakıldığında varılacak sonuç da, kanaatimce, bu ideal çözümden farklı değildir. Her ne kadar, MK. 80 I hükmü, üyelikten çıkarılma konusunda son kararı genel kurulun vereceğini hükme bağlamaktaysa da, derneğin iç işleyişine dair bu hüküm, “Dernek tüzüğünde düzenlenmemiş konularda kanun hükümleri uygulanır” demek suretiyle dernek özerkliğini en üst düzeyde ifade eden²⁵ MK. 58 IV (eski MK. 56 I, ZGB 63 I)²⁶ kuralına uygun olarak anlamak isabetli olacaktır. Buna göre, derneğin iç işleyişine dair Medeni Kanunda yer alan hükümler, prensip itibarıyla, dernek tüzüğünde bir hüküm bulunmadıkça uygulanacak yedek hukuk kaideleridir. Bunun istisnası, derneğin iç işleyişine dair Medeni Kanun hükümlerinin emredici nitelik taşıdığı hallerdir²⁷. Dernek tüzel kişiliğinin temel yapısına ve varlığına ilişkin bir nitelik taşımayan, üyeliğe

-
- 24) Eski Medeni Kanunumuz zamanında öğretide ve Yargıtay kararlarında genellikle kabul edilen görüş, genel kurulun üyelikten ihraç konusunda yetkili olduğu yönündeydi: ÖZSUNAY, s.248; AKÜNAL, s.82; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY, 6. Baskı, s.209; ÖZTAN, s. 98; YHGK, 28.6.1995, 2-511/677 (Yasa 1996, s.1355); 2.HD, 26.12.1991, 12180/16112 (YKD.1992/2, s.191-192); 2. HD, 1.12.1972, 7221/6790 (RKD 1973 II/2, s.227).
- 25) Tüzük derneğin yapısını ve işleyişini belirleyen ve tüm üyeleri bağlayan hukuk kurallarını içerir. Bu yapısı sebebiyle dernek tüzüğü adeta derneğin anayasasıdır (SEROZAN, s.60). Emredici yasa kurallarının çizdiği sınırları aşmama kaydıyla, her konuda, özellikle de üye alıp çıkarma konusunda tüzükte istenen kurallar konulabilir. Tüzüğün içeriğinin istenildiği gibi belirlenmesine yönelik bu serbestlik, dernek özerkliğinin doğal bir uzantısıdır (SEROZAN, s.61).
- 26) Eski MK. 56 I kuralı, “Cemiyet nizamnamesinde cemiyetin teşkilâtına ve âzasiyle münasebetine dair hükümler yok ise aşağıdaki maddeler tatbik olunur” demek suretiyle, yeni MK. 58 IV kuralına göre biraz daha uzun bir şekilde kaleme alınmıştı; ama hüküm bu uzun ifadesiyle dernek özerkliği ilkesine daha açık bir şekilde işaret etmekteydi. Yeni, kısa ifadesi aynı açıklığı taşımasa bile, bu hüküm (MK. 58 IV), dernekler hukukumuzun temelinde yatan dernek özerkliği ilkesinin yasal dayanağı olma özelliğini korumaktadır.
- 27) Dernek özerkliği ilkesinin sınırı, kanunun emredici nitelikteki hükümleridir. Tüzük hükümleri, kanunun emredici hükümlerinden ayrılamaz (MK. 58 III).

kabul ve üyelikten çıkarma kararları konusunda, genel kurulu yetkili kılan MK. 80 I hükmünün, amacı itibarıyla emredici nitelikte olduğunun söylenemeyeceğine, bu başlık altındaki açıklamalarımızın başında işaret olunmuştu. Nitekim İsviçre öğretisinde de, MK. 80 (eski MK. 58) hükmünün mehzazını oluşturan ZGB 65:kuralına ilişkin açıklamalarda, üyeliğe kabul ve üyelikten çıkarma konusunda genel kurulun yetkisini belirten hükmün emredici nitelikte olmadığı, üyeliğe kabul ve üyelikten çıkarma konusunda karar alma yetkisinin diğer dernek organlarına devredilebileceği açıkça ifade edilmektedir²⁸. Kanaatimce, MK.80 I hükmüne eklenmiş olan ve eski MK. 58'de bulunmayan, "son" kelimesine bu noktada ağırlık tanıyıp aksi sonucu kabul etmek de uygun olmaz²⁹. Bir hükmün emredici nitelikte olup olmadığını tayinde, hükmün amacından ziyade lafzına itibar etmek isabetli bir çözüm yolu değildir. Nitekim hükmün gerekçesinde de, aksine bir yoruma destek olacak, söz konusu kelimenin özel olarak bu amacı ifade etmek için seçildiğini ve bu kelimenin eklenmesi ile eski MK. 58 I (ZGB. 65)³⁰ kuralından ayrılan yeni bir düzenlemeye gidildiğini gösterecek bir ifade de yer almamaktadır. Diğer yandan, bu yorum ile varılan sonuç, yukarıda belirtildiği üzere derneklerin iç işleyişlerini serbestçe düzenleyebilmelerine mümkün olduğunca olanak tanınmasını ifade dernek özerkliği ilkesine de uygun düşmektedir.

Böylece, MK. 80 I hükmünün, üyelikten çıkarma konusunda karar alma yetkisinin genel kurul dışında bir

28) HAFTER, Art.65 N.4; EGGGER, Art.65 N.7, Art.72 N.7; RIEMER, Art.65 N.26, Art.72 N.58; HEINI, Vereinsrecht, s.65; ZGB-HEINI, Art.65 N.2, Art.72 N.3; KELLER, s.189; BADERTSCHER, s.78/79. Aynı sonuç, yani üyeliğe kabul ve üyelikten çıkarma konusundaki yetkinin diğer dernek organlarına devredilebileceği Alman Hukukunda da kabul edilmektedir: MEYER-CORDING, s.79.

29) Aksi fikirde: OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY, 7.Baskı, s.218.

30) Eski MK. 58 I'de (ZGB 65) yer alan ve genel kurulun üyeliğe kabul ve üyelikten çıkarma hakkında karar vermeye yetkili olduğuna dair kuralın emredici nitelikte olmadığı hususunda bkz. dn.28.

dernek organına devredilmesine engel olmadığını görmüş oluyoruz³¹. Ne var ki, yukarıda vardığımız bu sonucun MK. 72 II c.2 hükmü karşısında sınırlanması gerekmektedir: MK. 72 II'ye göre: "Dernekler zorunlu organları dışında başka organlar da oluşturabilirler. Ancak, bu organlara zorunlu organların görev, yetki ve sorumlulukları devredilemez". Bu hüküm karşısında, MK. 80 I hükmünde kural olarak dernek genel kuruluna tanınmış olan yetkilerin bir ihtiyari organa devredilmesi mümkün değildir. MK. 72 II c.2 karşısında ihtiyari organlara devredilemeyecek bu yetkiler, MK. 80'de açıkça sayılmış olan üyeliğe kabul, üyelikten ihraç, dernek organlarının seçimi, dernek organlarının denetlenmesi ve onların haklı sebeplerle görevden alınması yetkileri ile DK. 26'da sıralanmış olan yetkililerdir³². Üyelikten çıkarma da MK. 80 I'de bu yetkiler arasında sayılmış olduğundan, tüzükte yer alacak bir hüküm, dernek disiplin kurulunu üyelikten çıkarma konusunda yetkili saymış olsa bile, genel kurulun yetkisi bu organa devredilmiş sayılmaz. Söz konusu tüzük hükmüne rağmen, üyelik ilişkisini sona erdirmeye yönelik ihraç kararını almaya yetkili organ genel kuruldur ve bu itibarla böyle bir ihtimalde disiplin kurulunun almış olduğu çıkarma kararı ile üyelik ilişkisi sona ermiş değildir. Dolayısıyla üyenin bir ihtiyari organ olan disiplin kurulunun bu kararına karşı iptal davası açması söz konusu olamaz, ortada iptali gereken geçerli bir dernek kararı yoktur³³.

Bu hüküm karşısında, yürürlükteki hukukumuzda,

-
- 31) Sadece üyelikten çıkarma konusunda karar alma yetkisinin değil, daha genel bir sonuç olarak, herhangi bir konuda karar alma yetkisinin, diğer dernek organlarına, nihai olarak devredilemeyeceği sonucunu doğuran, genel kurul dışındaki organların kararlarına karşı iptal davası açılmayacağı görüşünün reddi ve bu görüşe dayanak olarak gösterilen MK.83 II hükmünün anlamı için bkz. ileride (5) numaralı başlık altındaki açıklamalar.
- 32) DK. 26 hükmü ile, sonraki tarihli olan ve genel kurulun yetkilerini ana hatları ile gösteren MK. 80 hükmü arasında bir çatışma bulunmadığından, DK. 26 hükmü aynen yürürlükte sayılmalıdır (aynı sonuç: DURAL/ÖĞÜZ, 6.Bası, s.295).
- 33) Üyenin bu karara karşı, kararın üyelik ilişkisi üzerinde bir etkisinin bulunmadığını tespit etmek amacıyla bir dava (tespit davası) açması ise mümkündür. Bkz. ileride dn. 51.

ihtiyari bir organa çıkarma yetkisinin devredilemeyeceği sonucuna varmak zaruri olmakla birlikte, bu sonucun de lege ferenda isabetli bir çözüm olmadığı kanaatindeyim. Bu yetkinin, derneğin herhangi bir organına bırakılmasını sınırlandırmanın hiç bir makul gerekçesi bulunmamaktadır ve bu itibarla da söz konusu sınırlandırma dernek özerkliği ilkesini ihlâl edici niteliktedir³⁴.

Sonuç itibarıyla, üyelikten çıkarma kararını alma konusunda, derneğin bir zorunlu organı olan yönetim kurulu³⁵ yetkili kılınabilir. Tüzükte yönetim kuruluna üye-

34) Bu hüküm Türk Hukukuna ilk defa 1630 sayılı DK. 17 II ile girmiş ve oradan bugün yürürlükte olan 2918 sayılı DK. 19 II'ye alınmıştır. Her iki hükümde de, genel kurulun ve denetleme kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının ihtiyari organlara devredilemeyeceği öngörülmüştür. Gerek 1630 sayılı Dernekler Kanununda, gerekse 2918 sayılı bugün yürürlükte olan Dernekler Kanununda, genel kurulun yetkilerini düzenleyen maddelere bakıldığında (1630 sayılı DK. 24; 2918 sayılı DK. 26), bu maddelerde, dernek tüzel kişiliğinin varlığına ve temel yapısına ilişkin yetkilere yer verildiği ve mesela üyelikten ihraç veya üyeliğe kabul hususlarına değinilmediği görülmektedir. Bu itibarla, Dernekler Kanununun kendi sistemi içinde, genel kurula tanınmış yetkilerin ihtiyari organlara devredilemeyeceğine ilişkin böyle bir hükme anlam vermek mümkün olduğu gibi, böyle bir uygulama alanına sahip olan söz konusu hükmün dernek özerkliğine aykırı bir yanı da bulunmamaktadır. Zira Dernekler Kanununda genel kurulun yetkileri arasında sayılan hususların ihtiyari dernek organlarına devrinin engellenmesi, bu yetkilerin niteliği gereğidir. Ancak aynı içerikteki hüküm, Medeni Kanuna alındığında, MK.80 I'de anılan üyeliğe kabul ve üyelikten çıkarma konusundaki yetkilere de şamil olmakta ve niteliği itibarıyla herhangi bir dernek organına devrinde hiç bir mahzur bulunmayan bu yetkilerin, ihtiyari organlara devrine engel olmaktadır. Böylece Dernekler Kanunu sistemi içinde fazlaca eleştiri konusu olmayacak bir hüküm, Medeni Kanuna alındığında, bazı sonuçları itibarıyla, dernek özerkliğini ihlâl edici bir mahiyet kazanmış olmaktadır.

35) Diğer bir zorunlu organ olan denetim kurulunun yetkisi, derneğin iç denetimini sağlamak olduğuna göre, çıkarma yetkisinin bu organa değil, diğer zorunlu organ olan yönetim kuruluna devri söz konusu olabilir. MK. 85 I'e göre, derneğin yürütme ve temsil organı olan yönetim kurulu, DK. 27 II b.5'e göre, dernek tüzüğünün ve mevzuatın kendisine verdiği işleri yapar ve yetkileri kullanır.

likten çıkarma yetkisi tanınmışsa, yönetim kurulunun aldığı bu karar, prensip itibarıyla, kesindir. Buna mukabil, üyelikten çıkarma konusunda karar alma yetkisinin ihtiyari dernek organlarına nihai olarak devredilmesi mümkün değildir (MK.72 II c.2). Böyle bir tüzük hükmüne rağmen, genel kurulun, üyelikten çıkarma kararını alma hususundaki yetkisi devam etmektedir³⁶.

Tüzükte, çıkarma konusunda karar alma yetkisini yönetim kuruluna bırakan bir hüküm yer almaktaysa, bu hükmün doğal sonucu, yönetim kurulunun almış olduğu çıkarma kararının kesin olduğudur. Eski Medeni Kanun zamanında, bazı Yargıtay kararlarında, yetki devrine yer veren tüzük hükmünde, söz konusu yetki devrinin kesin olacağı ifade edilmişse, nihai kararı bu organın vereceğinin ifade edildiği görülmektedir³⁷. Oysa yukarıda belirtildiği üzere, yönetim kurulunu yetkili kılan hükmün doğal sonucu, çıkarma konusunda alınan bu kararın kesin olacaktır. Şayet aksi arzu ediliyorsa, yani yetki devrine ilişkin tüzük hükmüne rağmen, yetkinin yönetim kurulunda değil, yönetim kurulunun bu kararını inceleyecek olan genel kurulda olması isteniyorsa, tüzükte bu konuda bir hüküm bulunması gerekir. Bu bakımdan, anılan Yargıtay kararlarında varılan sonucu isabetli bulmuyoruz. Yalnız sonuç itibarıyla isabetli bulmadığımız bu kararlar, çıkarma yetkisinin genel kuruldan başka bir dernek organına kesin olarak devredilebileceğini kabul etmiş olması bakımından ilgi çekicidir. Zira yukarıda belirtildiği üzere³⁸, Yargıtay içtihatlarında genellikle kabul edilen sonuç, çıkarma konusunda karar alma yetkisinin genel kurul dışında bir organa devredilemeyeceği yönündedir.

36) Oysa "geçici ihraç" kararı konusunda karar alma yetkisinin bir ihtiyari organa da devredilebileceği, MK.72 II c.2 hükmünün buna engel olmadığı hususunda bkz. yukarıda (2b).

37) Bu şekilde: HGK, 2.4.1976, 2-563/1188 (İKİD 1976, s.4735); 2. HD, 13.5.1991, 4597/7587 (YKD 1991/10, s.1477).

38) Bkz. yukarıda dn.24.

4. Üyelikten Çıkarma Kararının Dernek İçi Denetimi

a) Çıkarma kararına karşı dernek içinde bir üst organa itiraz olanağı

Dernek tüzüklerinde, çıkarılma kararının, çıkarılan üyenin talebi üzerine bir üst dernek organı tarafından denetlenmesine dair hükümler yer alabilir³⁹. Bu tür tüzük hükümleri ile karşılaşmak, çıkarma kararını alma hususunda derneğin en üst organı olan genel kurul dışında bir organ yetkilendirilmiş ise söz konusu olacaktır. Türk Hukukunda, MK. 72 II c.2 karşısında, ihtiyari organların çıkarma kararı konusunda yetkilendirilmesi zaten yasal olarak mümkün olmadığı için, burada incelediğimiz ihtimal ile, çıkarma kararını alma konusunda derneğin zorunlu bir organı olan yönetim kurulunun yetkilendirilmiş olduğu durumlarda karşılaşılır. Dernek tüzüğünde üyelikten çıkarma kararını alma yetkisi bir ihtiyari organa tanınmışsa, dernek içi itiraz yolu öngörülmüş olmasa bile, çıkarma yetkisi MK. 72 II c.2 sebebiyle bu organa kesin olarak devredilmiş sayılmayacağı için, üye hakkındaki nihai çıkarma kararını genel kurul verecektir⁴⁰.

Çıkarma kararını alan yönetim kurulunun bu karara karşı, dernek tüzüğünde, genel kurula itiraz edilmesi imkânının öngörülmüş olması⁴¹, çıkarma kararının kesin

39) Çıkarılma kararına karşı dernek içi itiraz hakkı tanıyan tüzük hükmünde, bu itirazın belirli şartlara bağlanması da mümkündür. Bu uygulamaya örnek olarak, itirazın belirli bir süre içinde itirazı incelemeye yetkili olan organa yöneltilmesi gerektiği veya itirazın mutlaka yazılı şekilde yapılması gerektiği yolundaki tüzük hükümleri gösterilebilir

40) Bu ihtimalde ihtiyari organın almış olduğu üyelikten çıkarma kararı, genel kurulun vereceği kesin kararı hazırlayıcı nitelikte olmaktan öteye geçmez.

41) Medeni Kanun ve Dernekler Kanununda, yönetim kurulunda alınan çıkarma kararının, mutlaka genel kurul tarafından denetleneceğine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Oysa mesela Kooperatifler Kanunu, yönetim kurulu tarafından çıkarılan ortağın, genel kurula itiraz etme hakkının saklı olduğuna dair bir hüküm içermektedir (Koop.K.16 II). Diğer taraftan, genel kurulun derneğin en üst organı olması özelliğinden hareketle, tüzüğe

olmadığı anlamına gelir. Böyle bir ihtimalde üyenin dernekten çıkarılması hakkında son sözü (kesin kararı), itiraz üzerine kararı denetleyecek olan üst organ verecektir. Dolayısıyla, ancak itirazı inceleyecek bu organın kararı ile üye dernekten çıkarılmış olur.

Eğer ihraç kararını almaya zaten genel kurul yetkili ise, bu karara karşı dernek içi denetim yolu söz konusu olmayacak ve çıkarılan üye sadece yargısal yoldan bu karara karşı korunma talebinde bulunabilecektir.

b) Dernek içi denetim olanağının kullanılması ya da kullanılmamasının sonucu

Tüzükte çıkarılma kararına karşı bir dernek içi itiraz yolunun öngörülmüş olduğu hallerde ortaya çıkan diğer bir önemli soru, bu itirazın, üyenin dernek üyeliğinden kaynaklanan hakları ve borçları üzerinde ne gibi bir etkiye sahip olacağı hususundadır. İhtiyatlı bir şekilde kaleme alınmış dernek tüzüğünde bu hususta açık bir çözüm bulunabilir. Tüzükte yer alan ve söz konusu itirazın çıkarma kararının yürürlüğe girmesini geciktireceği veya tam tersi itirazın sonuçlanmasına kadar üyelikten doğan hak ve borçların askıya alınacağı şeklindeki hükümler bu şekildedir. Tüzükte bu yönde bir açıklık bulunmaması halinde ise, kabul edilmesi gereken çözüm tarzı, dernek içi itirazın sonuçlanmasına kadar, üye hakkında alınmış olan çıkarma kararının kesinleşmeyeceği, üyelik ilişkisinin devam ettiği yönünde olmalıdır⁴². Tüzükte çıkarma kararına karşı dernek içi itiraz yolu öngörülmüş olduğuna göre, çıkarma kararını alan ilk organın çıkarma kararı geciktirici şarta bağlıdır; çıkarılma işlemi, itiraz süresinin hitamı ile veya itirazın gerçekleşmesi halinde bu itirazı

göre çıkarma konusunda karar alma yetkisine sahip olan, yönetim kurulunun çıkarma kararına karşı, genel kurula itiraz etme hakkının bulunduğu sonucunun çıkarılamayacağı hususunda bkz. yukarıda dn.19.

42) Hans STURZENEGGER, s.163-164; BADERTSCHER, s.129; HEINI, Vereinsrecht, s.66; RIEMER, Art.72 N.74; İsviçre Federal Mahkemesi de bu yönde karar almıştır: BGE 57 II 124 vd. Aynı şekilde Alman Hukukunda: MEYER-CORDING, s.87.

inceleyecek üst organın vereceği karara üzerine geçerlilik kazanacaktır⁴³. Gerçekten, tüzükte çıkarma kararına karşı bir itiraz makamı öngörülmüş olduğuna göre, henüz derneğin son kararının verilmediğini kabul etmek daha makuldür.

Genel kurul dışındaki bir organın almış olduğu çıkarma kararına karşı tüzükte dernek içi itiraz yolu öngörülmüşse ve fakat süresi içinde başvurulmadığı için bu olanak kaybedilmişse, iptal davası açma hakkının da kaybedilmiş sayılıp sayılmayacağı hususu da öğretilerde tartışmalıdır. Bu tartışmalı duruma değinmezden önce, Türk Hukuku bakımından bu konuda bir ayırım yapılmalı ve ihtiyari organların aldığı çıkarma kararlarına karşı dernek içi itiraz yolunun kullanılmaması ihtimali bakımından bu tartışmaya mahal bulunmadığı tespit edilmelidir. Gerçekten MK. 72 II c.2'nin ihtiyari organlara zorunlu organların yetkisinin devredilemeyeceğine ilişkin hükmü karşısında, dernek tüzüğünde çıkarma kararını alma konusunda bir ihtiyari organ mesela disiplin kurulu yetkili kılınmış olsa bile, anılan hüküm karşısında bu devir geçerli olmayacak ve genel kurulun yetkisi devam edecektir. Tüzükte disiplin kurulunun almış olduğu çıkarma kararına karşı, genel kurula itirazın belirli bir süre içinde yapılması öngörülmüş olsa ve fakat üye bu süre içinde genel kurula itirazını yöneltmiş olmasa bile, ihtiyari organın kararı kesinleşmiş sayılamaz. Genel kurula itiraz olanağının kaçırılmış olmasından, artık bu karara karşı iptal davasının açılmayacağı sonucunu çıkarmak, disiplin kurulu kararının kesinleşmesi anlamına gelir ki, bu sonucun kabul edilmesi, genel kurula ait olan çıkarma yetkisinin disiplin kuruluna devredilmiş olması anlamını ta-

43) Kesinleşmiş çıkarma kararına karşı iptal davası açılmasının, çıkarma kararının etkisini doğurmasını ertelememesi bakımından durum farklıdır. Bu ihtimalde dernek kendi iç ilişkisinde son kararı vermiştir. O itibarla mahkemenin iptal kararı vermesi halinde çıkarma kararı geçmişe etkili olarak geçersizleşecektir (v.TUHR/PETER, s.232; HEINI, Vereinsrecht, s.554; KELLER, s.237; genel olarak dernek kararlarının iptali hakkında: EGGER, Art.75 N.31; ZGB-HEINI/SCHERRER, Art.75 N.29).

şuyacağından, MK. 72 II c.2 hükmünün ihlâli anlamına gelir ve bu itibarla da savunulamaz.

Dolayısıyla, İsviçre Hukuku bakımından genel olarak tartışılabilir olan, dernek içi itiraz olanağının kaçırılmış olmasının iptal davası açma hakkı üzerindeki etkisi meselesi üzerinde, Türk Hukukunda sadece MK. 72 II c.2 hükmünün kapsamı dışında kalan, çıkarma yetkisinin yönetim kuruluna devredildiği ihtimaller bakımından tartışılabilir. İşte bu tartışmalı meselede İsviçre Hukukunda hakim olan fikir, dernek içi denetim olanağının kaçırılmasının iptal davası açma hakkının da kaybına yol açacağı yönündedir⁴⁴. Kanaatimce, dernek içi itiraz olanağının kaçırılması halinde, üyenin kesinleşen bu yönetim kurulu kararına karşı süresi içinde (MK.83 I) iptal davası açma hakkı saklı kalmalıdır⁴⁵. Dernek içi itiraz olanağının kaçırılmasının, yönetim kurulu kararına karşı iptal davası açılmayacağı sonucunu çıkarmak, üyenin yasal olarak sahip olduğu iptal davası açma hakkının tüzük hükmü ile bertaraf edilmesi anlamına gelir. Emredici nitelikteki bir üyelik hakkının, bir tüzük hükmü ile üyelerin elinden alınması veya sınırlandırılması anlamına gelen bu görüşte isabet yoktur. Nitekim İsviçre Federal Mahkemesinin bir kararında belirtildiği üzere⁴⁶, hangi

44) STURZENEGGER, s.165; RIEMER, Art.75 N.14, Art.72 N.83; HEINI, Vereinsrecht, s.56 dn.65; ZGB-HEINI/SCHERRER, Art.75 N.7; FUCHS, s.127; BGE 85 II 533. Bu görüş, Alman İmparatorluk Yüksek Mahkemesi kararlarında da benimsenmişti: RGZ 85, s.355. Alman Federal Yüksek Mahkemesi, daha sonra bu görüşü önemli ölçüde sınırlandırmıştır: Yüksek mahkeme, üyenin dernek içi itiraz olanağını kullanmamakla, dava açma olanağını da kaçırdığının kabul edilebilmesi için, tüzükte bu hususa işaret eden açık bir düzenleme bulunmasını aramaktadır (BGHZ 47, s.174).

45) Aynı görüşte: BADERTSCHER, s.151; dernek içi itiraz yolunun kaçırılmasının iptal davası açma hakkının da kaybına yol açacağını, tüzükte bu hususa işaret eden bir hüküm varsa kabul eden: KELLER, s.254. Keller'in bu görüşünün, yukarıdaki dipnotunda değinilen, Alman Federal Yüksek Mahkemesi içtihadından esinlendiği anlaşılmaktadır.

46) BGE 85 II 522. Ancak aynı kararda, Federal Mahkemenin, dernek içi itiraz yolunun kaçırılmasının iptal davası açma hakkının da kaybına sebep olacağını benimsemiş olması (bkz. yukarıda dn.44) isabetli olmamıştır.

şartlar altında iptal davasının açılabileceğini belirlemek dernek tüzüğüne değil, yasanın işidir.

c) Dernek içi denetim yolları tüketilmedikçe iptal davası açılmayacağı prensibi

aa) Prensip

Bir dernek kararına karşı dava açabilmek için, karara karşı dernek içi müracaat yolunun kapalı oluşunun gerekmesine dair bir yasa kuralı İsviçre ve Alman Hukuklarında mevcut değildir. Ancak mahkeme içtihatlarında ve öğretilerde bu prensip benimsenmiş durumdadır⁴⁷. İsviçre Federal Mahkemesi, bu prensibin gerekçesi olarak, dernek içi uyuşmazlıkların mümkün olduğunca dernek içinde kalarak çözümlenmesinin gerekmesini göstermiş ve dernek kararlarının hakim tarafından denetlenmesine, son bir çare olarak başvurulması gerektiğini belirtmiştir. Gerçekten, dernek içi uyuşmazlıkların ve görüş ayrılıklarının kamuoyu önünde tartışılması gerek üye bakımından gerekse dernek tüzel kişiliği bakımından arzu edilmeyecek nitelikte olduğundan, bu tür sorunların hakim önüne götürülmeksizin, mümkün olduğunca dernek içinde kalarak çözümlenmesinde her iki tarafın da menfaati bulunmaktadır. Diğer taraftan, çıkarma kararına karşı, bir üst organa itiraz olanağının bulunması, çıkarma kararı hakkında son sözün henüz söylenmediği, çıkarma kararının kesinleşmediği anlamına gelir⁴⁸. Çıkarma kararı kesinleşmediğine göre, üyelik ilişkisi hâlâ devam etmektedir; dolayısıyla ortada henüz iptal davasına konu edilebilecek bir karar da bulunmamaktadır.

Yeni Medeni Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra, bu prensip, Türk Hukuku bakımından yasal bir temele oturtulmuştur. MK. 83 II kuralına göre, "Diğer organların

47) İsviçre Hukukunda: BGE 57 II 125/126; 85 II 533; 108 II 19; 118 II 17-18; EGGGER, Art.72 N.8; RIEMER, Art.72 N.83; ZGB-HEINI/SCHERRER, Art.75 N.3, 6; KELLER, s.248; BÜTLER, s.104; FUCHS, s.127. Alman Hukukunda: BGHZ 47, s.174; 49, s.396; MEYER-CORDING, s.86.

48) Bkz. yukarıda (4a).

kararlarına karşı, dernek içi denetim yolları tüketilmedikçe iptal davası açılmaz". Böylece, genel kurul dışındaki bir organın kararına karşı iptal davası açılabilmesi, dernek içi itiraz yollarının tüketilmiş olmasına, başka bir ifadeyle iptali istenen kararın kesin (nihaî) bir nitelik kazanmış olmasına bağlıdır. Çıkarma kararını, zorunlu bir organ olan yönetim kurulu vermişse, bu karara karşı dernek içi denetim yolunun açık olup olmadığı dernek tüzüğüne göre belirlenir. Tüzükte, yönetim kurulu kararına karşı, dernek içi denetim yolu öngörülmemişse, yönetim kurulunun aldığı karar nihaîdir; dolayısıyla aleyhinde iptal davası açılabilir⁴⁹. Buna mukabil, yönetim kurulu kararına karşı genel kurula itiraz etme olanağı öngörülmemişse, bu yol tüketilmeksizin iptal davası açılmayacaktır. Çıkarma kararını alma yetkisi, tüzükte, bir ihtiyari organa verilmişse, bu organın almış olduğu çıkarma kararı, ihtiyari organlara yetki devrini yasaklayan MK.72 II c.2 hükmü karşısında kesin değildir; bu ihtimalde kesin kararı genel kurul verecektir.

bb) İstisna

Prensip, dernek içi denetim yolu mevcut oldukça, iptal davası açılmayacağı yönündeyse de, istisna olarak, bazı durumlarda dernek içi denetim yolunun tüketilmiş olmasına rağmen, alt organın vermiş olduğu çıkarma kararına karşı iptal davası açılabileceği öğretilmektedir. Buna göre, alt organın vermiş olduğu çıkarma kararına karşı itirazı inceleyecek olan üst organın, bu incelemeyi reddettiği veya tahammül edilemeyecek ölçüde geciktirdiği durumlarda, alt organın vermiş olduğu çıkarma kararına karşı iptal davası açılabilirdir⁵⁰. Hakkında dernekten çıkartılma kararı alınmış olan bir üyenin, dernek içi itiraz yolunu tüketmesini beklemenin dürüstlük kuralına aykırı düşeceği bu gibi hallerde, alt organın ver-

49) Karş. dn.37'deki Yargıtay içtihadı.

50) İsviçre Hukukunda: KELLER, s.251; ZGB-HEINI/SCHERRER, Art.75 N.6; FUCHS, s.127. Alman Hukukunda: MEYER-CORDING, s.87 ve orada belirtilen Alman İmparatorluk Yüksek Mahkemesi kararları.

miş olduğu karar kesinleşmiş gibi kabul edilip, bu karara karşı iptal davası açılmasını kabul etmek isabetli olacaktır⁵¹.

5. Çıkarma Kararına Karşı İptal Davası Açma Olanığı

İsviçre Hukukunda bugün öğretilde ve Federal Mahkeme kararlarında kabul edilen fikre göre, sadece genel kurul kararlarına karşı değil, nihai (kesin) olmak kaydıyla diğer organların kararlarına karşı da iptal davası açılabilir⁵². Türk Hukukunda, eski Medeni Kanun zamanında hâkim olan fikir ise, sadece genel kurul kararlarına karşı

51) Yalnız, üyelikten çıkarma kararı bir ihtiyari organ, mesela disiplin kurulu findan alınmışsa, bu karara karşı tüzükte öngörülmüş olan denetim yoluna gidilmesinin, dernek tüzel kişiliği tarafından savsaklanması halinde dahi, disiplin kurulu kararına karşı iptal davası açma yoluna gidilebileceği söylenemez. Zira yürürlükteki hukukumuzda, emredici nitelikteki MK.72 II c.2 hükmü karşısında, disiplin kuruluna üyelikten çıkarma yetkisi tanınmaz. Dernek tüzüğünde yer alan ve üyelikten çıkarma yetkisini disiplin kuruluna tanıyan bir hükme dayanılarak da alınmış olsa, disiplin kurulunun bu konudaki kararı kanaatimce kesin hükümsüzdür. Kesin hükümsüz bir karara karşı iptal davası açılması söz konusu olmadığı gibi, böyle bir ihtiyaç da bulunmamaktadır. Söz konusu karara dayanılarak, dernek ile arasındaki üyelik ilişkisinin sona erdiği iddia edilen bir üye, her zaman bu kararın hükümsüzlüğünün ve üyelik ilişkisinin devam ettiğinin tespiti için bir dava açabilir. Bkz. dn. 33.

52) Bu görüş, genellikle, iptali istenen kararın üyelik haklarına ilişkin olması şartıyla (üyelikten ihraç kararı da böyledir) kabul edilmektedir. Bu şekilde: BGE 70 II 66; 108 II 18/19; RIEMER, Art.75 N.17; BÜTLER, s.63; BADERTSCHER, s.143. Üyelik haklarına ilişkin olsun olmasın bu görüşte: HEINI, Vereinsrecht, s.55; KELLER, s.225; ZGB-HEINI/SCHERRER, Art.75 N.4; BGE 118 II 17-18 (İsviçre Federal Mahkemesinin bu kararında, genel bir ifadeyle, ZGB.75'in sadece en üst organ olan genel kurul kararları hakkında değil, alt organların yetkisi dahilinde vermiş olduğu kararlar bakımından da uygulanacağı belirtilmiştir, yeter ki iptali dava edilen karar nihai nitelikte bulunsun).

Bu görüş, eski Medeni Kanun zamanında Türk Hukukunda azınlıkta kalmaktaydı: DURAL, Medeni Hukukun Temel Kavramları, İstanbul 1976, s.159; ENGİN, s.156 vd; DURAL/ÖĞÜZ, Kişiler Hukuku, 5.Bası, s.317, 303.

iptal davası açılabileceği yönündeydi⁵³. Bu fikre göre, genel kurul dışındaki bir organın herhangi bir konuda verdiği karara karşı, genel kurula itiraz etmek suretiyle genel kurulun kararı alınmalı ve bu karar da benimsenmiyorsa buna karşı iptal davası açma yoluna gidilmeliydi. Öğretide hâkim olan bu görüş, Yargıtay kararlarına da yansımış durumdaydı⁵⁴. İsviçre Medeni Kanununun yürürlüğe girdiği ilk yıllarda, İsviçre Hukukunda da savunulduğu anlaşılan böyle bir görüşün kaynağının ZGB 75 (eski MK.68) hükmünün ifadesi olduğu anlaşılmaktadır⁵⁵. Diğer yandan, Yargıtay kararlarında, genel kurul dışındaki organların kararlarına karşı iptal davası açılmayacağı fikrine dayanak olarak, ancak nihaî (kesin) dernek kararlarına karşı yargı yoluna gidilebileceğinin ilişkin prensibin kullanıldığı da görülmektedir. Buna göre, derneğin en üst organı genel kurul olduğuna göre, herhangi bir konuda en son (nihaî) kararı genel kurul verecektir.

Bu düşünce tarzı, ancak kesin (nihaî) nitelikte olan dernek kararlarına karşı iptal davası açılabileceğini tespit etmesi itibarıyla isabetli ise de, sadece dernek genel kurulunun nihaî nitelikte karar verebileceğini ve bu itibarla da ancak genel kurul kararlarına karşı iptal davası açılabileceği sonucuna varılması bakımından isabetsizdir :

Sadece nihaî nitelikteki dernek kararlarına karşı yargı yoluna gidilebilmesi haklı olarak kabul edilen bir prensiptir. Bu prensibin temelinde, dernek içindeki uyuşmazlıkların mümkün mertebe dernek içinde kalarak çözümlenmesi arzusu yatar. Kaldı ki, dernek organının vermiş olduğu karara karşı, bir üst organa itiraz etme hakkının mevcudiyeti, kural olarak, ilk kararın kesin (nihaî) olması anlamına gelir. Söz konusu olan, üyelikten çıkarılma

53) Bu konuda birçok eser yerine bkz: ÖZSUNAY, s.207; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY, 6. Baskı, s.209; ÖZTAN, s. 94; AKÜNAL, s.92; ZEVKLİLER/ACARBEY/GÖKYAYLA, s. 687.

54) YHGK, 28.6.1995, 2-511/677 (Yasa 1996, s.1355); 2.HD, 8.7.1997, 6031/8040 (Yasa 1998, s.1537); 2.HD, 26.12.1991, 12180/16112 (YKD. 1992/2, s.192); 2.HD, 13.4.1976, 1713/3227 (YKD 1977/4, s.474); 2.HD, 2.4.1971, 17832190 (RKD II/2, s.178).

55) Bu husustaki açıklamalar için bkz. ENGİN, s.155.

kararı ise, henüz karar kesinleşmeden üyelik sona ermediğine göre, ortada dava konusu edilecek bir karar da yoktur. Kısaca ifade etmek gerekirse, bir karara karşı dernek içi başvuru olanağının öngörülmüş olması, prensip itibarıyla, kararın henüz kesinlik kazanmadığı anlamına gelir ve bu itibarla da anılan karara karşı iptal davası açılması mümkün değildir⁵⁶.

Sadece dernek genel kurulunun nihai kararı verebileceğinin kabul edilmesi ise, diğer dernek organlarının herhangi bir konuda yetkilendirilemeyeceği anlamına gelmesi itibarıyla isabetsizdir. Kanunda genel kurula tanınmış olan yetkilerin, prensip itibarıyla (ortada emredici bir hüküm bulunmadıkça), diğer organlara devredilebileceğini, bunun dernek özerkliği ilkesinin tabii bir sonucu olduğunu yukarıda görmüştük⁵⁷. Böylece dernek işlerinin daha çabuk ve kolay görülmesi sağlanmış olur. Her konuda genel kurulun yetkili olacağının kabul edilmesi halinde ise, dernek idaresini yürütmek fevkalâde güç olurdu.

Şu halde, sadece genel kurul kararlarına karşı değil, kesin nitelikte olmak kaydıyla diğer organların kararlarına karşı da iptal davası açılabileceği görüşü isabetlidir.

Bu sonuç, yeni Medeni Kanunun derneklere ilişkin düzenlemesi bakımından da aynen geçerlidir. Yukarıda, üyelikten çıkarma kararını almaya yetkili organa ilişkin açıklamamızda, MK.80 I hükmünün, çıkarma kararını alma yetkisinin bir başka dernek organına devredilmesine engel olmadığını görmüştük. Yeni Medeni Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra, öğretide, MK. 83 II'te yer alan "*Diğer organların kararlarına karşı, dernek içi denetim yolları tüketilmedikçe iptal davası açılmaz*" hükmünden de, ancak genel kurul kararlarına karşı iptal davası açılabileceği, diğer dernek organlarının kararlarına karşı ise ancak genel kurula itiraz edilebileceği sonucunun çıkarıldığı görülmektedir⁵⁸. Bu sonuç kabul edilirse, dernek-

56) Bkz. yukarıda 4c.

57) Bkz. yukarıda (3) numaralı başlık altındaki açıklamalar.

58) OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY, 7.Baskı, s.217; DURAL/ÖĞÜZ, 6.Baskı, s.289 (bu kitabın bir evvelki basısında -bkz. dn.52-,

lerde, herhangi bir konuda genel kurul dışında bir organın kesin (nihai) olarak yetkili kılınması mümkün olmayacaktır. Tüm konularda karar alma yetkisinin tek bir organda (genel kurulda) toplanması anlamına gelecek bu sonucun, dernek özerkliği ilkesi ile bağdaşmaması bir yana, pratik de olmadığını yukarıda (3) belirtmiştik.

Kanaatimce, MK. 83 II hükmü, genel kurul dışındaki dernek organlarının vermiş oldukları kararların kesin olup olmadığı, bu organların kararlarına karşı iptal davası açılabilip açılmayacağı hususunda bir hüküm içermektedir. Yukarıda belirtildiği üzere, bu hüküm sayesinde, eskiden beri kabul edilen, ancak nihai nitelikteki dernek kararlarına karşı iptal davası açılabileceği yolundaki prensip yasal bir zemine oturtulmuştur⁵⁹. Bu itibarla, hükmün işlevi, genel kurul dışındaki organların kararlarına karşı, hangi şartlar altında iptal davası açılabileceğini göstermektir. Aranılan şart ise, kararın kesin (nihai) nitelikte olmasıdır; verilen karara karşı, dernek içi itiraz makamı öngörülmüşse, önce bu yol tüketilmelidir. Zira bu yol tüketilmeden önce, ortada iptali istenebilecek, nihai bir karar bulunmamaktadır. Verilen karara karşı dernek içi denetim yolunun bulunup bulunmadığı ise, esas itibarıyla, dernek tüzüğüne göre cevaplandırılacaktır. Mesela, üyelikten çıkarma konusunda karar alma yetkisi, dernek tüzüğünde, yönetim kurulunun yetkileri arasında sayılmışsa ve yönetim kurulunun bu karara karşı genel kurula itiraz etme olanağı öngörülmüşse, bu hükümlerden çıkan anlama göre, yönetim kurulunun vermiş olduğu karar kesin nitelikte değildir, üyelikten çıkarma konusundaki kesin kararı, yönetim kurulu kararına itiraz üzerine kararı değerlendirecek olan genel kurul verecektir. Buna mukabil, dernek tüzüğünde üyelikten çıkarma konusunda yönetim kurulu yetkili kılınmış ise ve genel kurula itiraz etme olanağı da öngörülmüş değilse, bundan

bizim de savunduğumuz, nihai olmak kaydıyla diğer dernek organlarının kararlarına karşı da iptal davası açılabileceği görüşü savunulmuştu; yazarlar, MK. 83 II hükmüne verdikleri anlam karşısında, bu görüşün savunulmasını artık mümkün görmemektedirler).

59) Bkz. yukarıda 4c.

çıkan sonuç, yönetim kurulu kararının kesin olduğudur. Yönetim kurulu kararına karşı dernek içi denetim yolu öngörülmediğine göre, çıkarılan üye, yönetim kurulu kararının iptali için dava açma yoluna gidebilecektir⁶⁰. Üyelikten çıkarma kararını alma yetkisi, yönetim kuruluna değil de, bir ihtiyari organa, mesela dernek disiplin kuruluna tanınmışsa durum farklıdır: M.K.72 II c.2 kuralı, üyelikten çıkarma konusunda karar alma yetkisinin ihtiyari organlara devrini yasaklamaktadır. Bu itibarla, disiplin kurulunun üye hakkında almış olduğu çıkarma kararı kesin nitelikte değildir. Kesin nitelikte olmayan bu karara karşı, iptal davası açılamaz.

Diğer yandan, MK. 83 II hükmünün, ancak genel kurul kararlarına karşı iptal davası açılabileceği şeklinde anlaşılması, başka bir ifadeyle herhangi bir konuda karar alma yetkisinin diğer dernek organlarına kesin bir şekilde devrinin mümkün olmadığı kabulü, MK. 72 II c.2 hükmünün zıt anlamından çıkan sonuca da uymamaktadır. Zira bu hükmün zıt anlamından çıkan sonuç, zorunlu organların ve bu arada genel kurulun yetkilerinin diğer zorunlu organlara devredilebileceğinin kabulüdür, meğer ki, devredilemeyen bir yetki söz konusu bulunsun⁶¹.

Böylece, MK. 83 II hükmünün, genel kurul dışındaki dernek organlarının kararlarına karşı iptal davası açılmasına engel olmadığını görmüş bulunuyoruz. Kanaatimce, sadece genel kurul kararlarının iptal davasına konu edilebileceği yönünde ileri sürülebilecek bir görüşe, yeni Medeni Kanun çerçevesinde dayanak olarak gösterilebilecek bir başka husus da, "Kararın iptali" kenar başlığını taşıyan MK.83 hükmünün, genel kurul kararlarına

60) Esasen, üyenin bu tüzük hükmü karşısında elinde başka bir imkân da yoktur. MK. 83 II hükmüne, yukarıda ifade ettiğimizden öte bir anlam verip, yönetim kurulu kararıyla çıkartılan üyenin, çıkarılma kararına karşı önce genel kurula itiraz etmesini aramak, yönetim kurulu kararına karşı genel kurulda itiraz etme olanağını öngörmeyen tüzük hükmü karşısında pratik değerden yoksundur.

61) Üyelikten çıkarma konusunda yetki devrinin caiz olduğu hususunda bkz. yukarıda (3).

ilişkin üst başlık altında yer almasıdır⁶². Ancak hükmün, Medeni Kanununun sistematik yapısı içindeki yeri de, kanaatimce sadece genel kurul kararlarının iptal davasına konu edilebileceğinin kabul edilmesi zaruretini doğurmaz. Dernek organlarını düzenleyen Medeni Kanun hükümlerine bakıldığında (MK.72-86), bu hükümlerin büyük çoğunluğunun genel kurul toplantılarına ilişkin olduğu görülecektir (MK.73-83). Diğer dernek organları hakkındaki hükümlerin yetersizliği karşısında, genel kurul toplantılarına ilişkin bu hükümlerden bazılarının, diğer organların kararları hakkında da kıyasen uygulanacağını kabul etmek gerekmektedir. Mesela tıpkı MK.83 gibi, genel kurul kararları alt başlığı altında yer alan MK.81'in, kararların salt çoğunlukla alınacağına dair hükmü ve MK.82'in oy hakkından yoksunluğa ilişkin hükmü, diğer organların kararları bakımından da kıyasen uygulanacak hükümlerdendir. Bu itibarla, aynı başlık altında yer alan MK.83 hükmünün de, diğer organlar tarafından verilmiş kararlar hakkında uygulanmasına bir engel yoktur.

6. Varılan Sonuçlar Işığında İhtilaf Konusu Olay Hakkında Verilen Kararların Değerlendirilmesi

Dava konusu olayda, davacı dernek üyesi, davalı derneğin disiplin kurulu tarafından bir ay süreli geçici ihraç cezasına çarptırılmıştır. Davanın konusu, dernek disiplin kurulu tarafından alınan bu geçici ihraç kararının iptalidir. Yukarıda varılan sonuçlar ışığında, Beyoğlu Asliye 3. Hukuk Mahkemesinin, Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin ve Hukuk Genel Kurulunun ihtilafı çözümüne ilişkin kararlarının değerlendirilmesine geçebiliriz:

a) Yerel mahkeme kararının değerlendirilmesi

Davayı inceleyen yerel mahkeme (Beyoğlu Asliye Üçüncü Hukuk Mahkemesi), disiplin kurulunun bu kararına karşı iptal davası açılabilmesinde bir engel görmemiş ve kararı içeriği itibarıyla da sakat bularak (ihraç ge-

62) Oysa eski MK.68'in kenar başlığı "Âzanın hukukunu vikaye" başlığını taşımaktaydı.

rekçelerinin hukuki olmadığından bahisle) ihraç kararının iptaline hükmetmiştir. Disiplin kurulunun geçici ihraç kararının iptali davası açılabileceğini kabul eden yerel mahkemenin bu sonuca varırken izlediği mantıksal silsile (Hukuku Genel Kurulu Kararına yansıdığı kadarıyla) şu şekildedir:

— *"dernek tüzüğünde verilen cezalara karşı Genel Kurula itiraz hakkı tanıyan bir hüküm olmadığı ..., cezanın miktarı yönünden başkaca bir başvuru imkânı da olmadığından..."*. Buradaki ifade tarzından anlaşılan, dernek tüzüğünde disiplin kurulunun vermiş olduğu cezalara karşı genel kurula itiraz hakkın tanıyan genel bir hüküm bulunmadığı gibi, özel olarak bir aylık geçici ihraç kararına itiraz edilebileceğini öngören bir tüzük hükmü de bulunmamaktadır⁶³. Esasında burada anılan iki olgu da, tek bir gerekçeye, disiplin kurulunun almış olduğu bir aylık geçici ihraç kararına karşı dernek içi itiraz imkânının bulunmamasına, başka bir ifadeyle disiplin kurulunun bu kararının kesin oluşuna ilişkindir.

— *"davacının dernek içi yollarla hak arama olanağının kapalı olduğu..., hak arama özgürlüğünün yok edilemeyeceği..., bunun bir ceza olup yargı denetimine tabi olması gerektiği"*. Yerel mahkeme, yukarıda anılan gerekçesi sonucunda dava konusu olayda disiplin kurulunun almış olduğu kararı kesin nitelikte bulduktan sonra, bu karara karşı iptal davası açılmayacağına dair davalı taraf savunmasını, dernek cezalarına karşı yargı yoluna başvurulmasının engellenemeyeceği gerekçesiyle reddetmiştir. Madem ki, olaydaki karar kesin niteliktedir yani bu karara karşı dernek içi itiraz olanağı bulunmamaktadır, o halde kararı alan organın disiplin kurulu olduğundan hareketle bu karara karşı iptal davası açılmayacağını

63) Gerçekten, Galatasaray Spor Kulübü tüzüğü incelendiğinde, üç aya kadar geçici çıkarma kararını vermeye, dernek disiplin kurulunun yetkili olduğu görülmektedir. Altı ayı geçen geçici çıkarma kararları ile dernekten kesin çıkarma kararlarına karşı, bir başka ihtiyari organa itiraz olanağı öngörülmüşken, üç aya kadar olan geçici çıkarma kararları hakkında böyle bir itiraz makamı öngörülmemiştir (bkz. tüzük m. 58 d).

kabul etmek, bir dernek cezası niteliğinde olan bu kararın yargı denetiminden kurtulması anlamına gelecektir ki, bu sonuç kabul edilemez.

Yerel mahkemenin, dernek cezalarına karşı yargı yoluna başvurma hakkının engellenemeyeceğine ilişkin tespiti yerindedir⁶⁴. Keza disiplin kurulu tarafından verilen bir disiplin cezasına karşı, bir üst organa itiraz hakkı tanıyan tüzük hükmünün bulunmaması halinde, söz konusu organın disiplin cezasına ilişkin kararına karşı iptal davası açma yoluna gidilebileceğine dair tespit de isabet bulunmaktadır. Yukarıda (2b) ve (3) numaralı başlıklar altındaki açıklamalarda belirtildiği üzere, üyelikten ihraç dışında kalan diğer disiplin cezaları bakımından ihtiyari organlara yetki devrine engel olan bir hüküm Medeni Kanun ve Dernekler Kanununda mevcut değildir. Bu durum karşısında, dernek tüzüğünde bir ihtiyari organın bu konuda yetkilendirilmiş olması halinde kural olarak bu organın verdiği karar kesindir, meğer ki bu organın kararına karşı dernek içi itiraz olanağı kabul edilmiş olsun. Yerel mahkemenin açıklamalarından da anlaşıldığı üzere, bir aylık geçici çıkarma kararına karşı dernek içi itiraz olanağı mevcut olmadığına göre, disiplin kurulunun bu konuda yetkilendirilmiş olması kesin (nihaî) niteliktedir. Kesin nitelikteki dernek kararlarına karşı iptal davası açılabileceği hususu ise yukarıda izah edilmişti⁶⁵. Yerel mahkemenin bu haklı bulduğumuz tespitine gölge düşüren bir husus, yerel mahkemenin bu sonuca varırken, ortada üyelikten çıkarma kararının değil, “geçici çıkarma” adı verilen bir diğer tür disiplin cezasının bulunduğunu göz ardı etmiş olmasıdır. Eğer karara konu olan ihtilafta, üye hakkında disiplin kurulu tarafından, “geçici çıkarma” kararı değil de, üyelikten çıkarma kararı alınmış olsaydı, MK. 72 II c.2 karşısında, disiplin kuruluna üyelikten çıkarma konusunda yetki devri caiz olmadığı için, bu organın kararı üyelik ilişkisi üzerinde etkili sayılmayacak ve genel kurul karar almadıkça üyenin dernek üyeliğinden çıkarılmamış olduğu sonucuna varılmak gerekecekti ki,

64) Bkz. yukarıda dn.14 ve ona bağlı metin.

65) Bkz. yukarıda (5).

bu sonuç karşısında disiplin kurulu kararına karşı iptal davası açılması da mümkün olmayacaktı⁶⁶. Yerel mahkeme kararında bu ayırma dikkat edilmemiş olması isabetsizdir. Ancak olayda ihtiyari organlara devri mümkün olan bir konuda ("geçici ihraç") karar alındığı için, mahkemenin kararı, varılan sonuç itibarıyla isabetli olmuştur.

b) Yargıtay İkinci Hukuk Dairesi kararının değerlendirilmesi

Yerel mahkemenin bu kararını davalı tarafın temyizi üzerine meseleyi inceleyen 2. Hukuk Dairesi, yerel mahkemenin kararını bozmuştur. Bozma kararında, disiplin kurulu kararının kesin olduğu konusunda tüzükte bir hüküm bulunmadığına değinildikten sonra, dernek kararına karşı iptal davası açma hakkını kullanmak isteyen üyenin, genel kurulca onaylanmamış yönetim veya disiplin kurulu kararlarına karşı (ki bu tür kararlar dernek kararı olarak kabul edilemeyecektir) iptal davası açamayacağı belirtilmiştir. Buna göre yönetim veya disiplin kurulu kararları için mahkemeye başvurulamaz; bu organların almış oldukları kararlar ancak derneğin en yetkili kurulu olan genel kurula intikal ettirilebilir.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin bozma kararında, üyelikten çıkarma kararından da bağımsız olarak, daha genel bir ifade kullanarak, genel kurul dışında diğer dernek organlarının kararlarına karşı iptal davası açılmayacağı sonucuna varmıştır. Bu sonuç, diğer bir açıdan bakıldığında, genel kurulun yetkilerinin diğer dernek organlarına devredilemeyeceği anlamına gelmektedir. Eski Medeni Kanun döneminde de, çeşitli Yargıtay kararlarında benzer ifadelerle aynı sonuca varıldığını yukarıda görmüş ancak her iki sonucun da isabetli olmadığını ifade etmiştik⁶⁷.

66) Disiplin kurulunun, üyelikten çıkarma konusunda almış olduğu kararın, üyelik ilişkisinin devamı bakımından herhangi bir etkiye sahip olmamasına rağmen, dernek tüzel kişiliği tarafından üyelik ilişkisi sona ermişçesine hareket edilmesi halinde, üyenin, disiplin kurulu tarafından alınan kararın geçersizliğine ve üyelik ilişkisinin devam ettiğine yönelik bir tespit davası açması mümkündür. Bkz. yukarıda dn.51.

67) Bkz. yukarıda (3) ve orada dn.24.

Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin, yeni Medeni Kanun zamanında verilmiş olan bu kararı, bir konuda içerdiği belirsizlik bakımından ilgi çekicidir: Kararda, gerekçelerin açıklanmasının en başında, dernek disiplin kurulu kararının kesin olduğu konusunda tüzükte bir hüküm bulunmadığından bahsedilmektedir. Aşağıda görüleceği üzere, aynı ifadeye, Hukuk Genel Kurulu kararında da yer verilmiştir. Acaba tüzükte disiplin kurulu kararının kesin olduğu konusunda bir hüküm bulunsaydı kararlar farklı mı olacaktı? Yukarıda, eski Medeni Kanun döneminde, bazı Yargıtay kararlarının bu yönde olduğunu, yani tüzükte alınan kararın kesin olduğuna, bu karara karşı dernek içi itiraz yolunun kapalı bulunduğuna dair açık bir hüküm varsa, yetki devrinin kesin olduğunun ve bu karara karşı iptal davasının açılabileceğinin kabul edildiğini belirtilmiştik⁶⁸. Acaba Yargıtay bu görüşünü bugün de muhafaza etmekte midir? Bu sorunun cevabını karardan anlamak mümkün değildir.

c) Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararının değerlendirilmesi

Yerel mahkemenin, bozma kararına uymayıp kararında direnmesi üzerine konu Hukuk Genel Kuruluna intikal etmiştir. Hukuk Genel Kurulu, yerel mahkemenin direnme kararını isabetsiz bularak bozmuştur. Davanın konusunu oluşturan kararın disiplin kurulu kararı olduğunu, dernek genel kurulunca alınmış bir karar bulunmadığına işaret eden Hukuk Genel Kurulu kararında, disiplin kurulu kararına karşı dava açılmayacağı sonucuna varılmıştır. Hukuk Genel Kurulu kararının gerekçeleri de esas itibarıyla 2. Hukuk Dairesinin bozma kararı ile aynı doğrultudadır. Hukuk Genel Kurulu kararında özel olarak şu noktaların altı çizilmiştir:

— Genel Kurul derneğin en yetkili organıdır (eski MK. 57). Üyenin derneğe alınmasına veya dernekten ihracına karar verir (eski MK. 58).

— Dernek içi uyuşmazlıkların, tüzükte gösterilen

68) Bkz. yukarıda dn.37.

usulde çözümlenmesi gerekir. Tüzükte hüküm bulunmayan hallerde en son başvurulacak organ genel kuruldur.

— Üye genel kurul kararlarına karşı iptal davası açma hakkına sahiptir (eski MK. 68).

— Asıl olan uyuşmazlıkların dernek bünyesi içinde çözümlenmesidir. İşin genel kurulda çözüm yolu olduğu sürece yargı yoluna gidilmesi düşünülemez. Yeni Medeni Kanununun 83 II maddesi de bu düşünce ile kaleme alınmıştır ve "diğer organların kararlarına karşı dernek iç denetim yolları tükenmedikçe iptal davası açılmayacağı" kuralı getirilmiştir.

— Somut olaydaki uyuşmazlıkta, dernek tüzüğünde (tüzük m. 73), verilen cezaların kesin olacağına ilişkin bir hüküm de mevcut değildir.

Sonuç itibarıyla, somut olayda davacı dernek üyesi hakkında disiplin kurulu tarafından alınan disiplin cezası dernek hiyerarşisinde en son merci olan genel kurulda görüşülüp değerlendirilmediği için, ortada kesinleşmiş bir dernek cezası mevcut değildir ve kesinleşmiş olmayan bir cezanın iptali için dava açılması söz konusu olamaz.

Hukuk Genel Kurulunca, genel kurulun en üst organı oluşundan, üyelikten çıkarma kararını mutlaka genel kurulun alacağı sonucunun çıkarılmayacağına, üyelikten çıkarma yetkisinin, genel kurulun devredemeyeceği yetkilerden olmayıp, diğer organlara (MK. 72 II c.2 sınırlaması karşısında yürürlükteki hukukumuzda sadece yönetim kuruluna) devredilebilen yetkilerden olduğu yukarıda (3) belirtilmişti.

Dernek içi uyuşmazlıkların tüzükte gösterilen usulde çözümlenmesinin gerekmesi de dernek özerkliğinin bir sonucudur. Kendi işleyişlerini kanunun emredici kural-ları çerçevesinde istedikleri gibi düzenleyebilen dernekle-rin, üyelikten çıkarmaya ilişkin uyuşmazlığın nasıl çö-zümleneceğini tüzük hükümleri ile düzenleyebilmeleri gerekir. Tüzükte hüküm bulunmayan hallerde en son başvurulacak organ genel kuruldur ibaresi ise isabetli gözükmemektedir: Dernek içi uyuşmazlığın nasıl çözüm-

leneceği konusunda tüzükte bir hüküm varsa, mesela geçici çıkarma, uyarma ya da kınama gibi disiplin cezalarını belirli bir usule uyararak dernek disiplin kurulunun alacağı kararlaştırmışsa, tüzükte bunun dışında bir hüküm bulunmayışından (bu organın kararına karşı genel kurula itiraz edilemeyeceğine dair açık bir hüküm bulunmayışından) genel kurulun son sözü söyleyeceği sonucunun çıkartılması doğru değildir. Dernek tüzükleri de irade beyanlarının yorumlanmasında esas olan genel prensiplere göre yorumlanır ve yetki devrini öngören bir tüzük hükmünden anlaşılan sonuç, kanunda veya tüzükte aksine bir hüküm olmadıkça, bu devrin kesin olduğu, yani bu organın kararı ile söz konusu cezanın kesin olarak verilmiş olduğudur. Ortada kesin bir dernek kararı bulunduğuna göre de, bu karar aleyhine iptal davası açılabilirdir. Ancak, yetki devrini engelleyen bir yasa hükmünün (MK.72 II c.2 sebebiyle, çıkarma yetkisinin ihtiyari organlara kesin olara devredilemeyeşi gibi) veya yetki devrinin kesin olmadığını gösteren bir tüzük hükmünün varlığı (mesela genel kurula itiraz hakkı mevcuttur veya genel kurul bu kararları inceler gibi) halinde, ortada iptal davasına konu edilebilecek bir karar bulunmamaktadır.

Keza, asıl olan uyuşmazlıkların dernek bünyesinde çözümlenmesinin gerekmesi ilkesinden de, her konuda mutlaka önce genel kurula başvurup genel kurulun kararının alınması ve ancak bu karara karşı iptal davası açılabileceği anlamı çıkartılamaz. MK. 83 II'de ifade edilen prensibin anlamı ise, kararı veren organın bu karara karşı tüzükte dernek içi denetim yolu öngörülmüşse bu yolun tüketilmesinden önce uyuşmazlığın yargıya intikal ettirilerek dernek dışına çıkartılamamasıdır.

Nihayet, somut olaydaki uyuşmazlıkta, verilen cezaların kesin olacağına ilişkin (açık) bir tüzük hükmünün bulunmayışından da, geçerli olarak bir konuda karar alma yetkisi devredilen organın bu kararının genel kurulun denetimine tâbi olduğu anlamına gelmez. Tekrarlayalım ki, geçerli olarak bir konuda karar alma yetkisi

herhangi bir organa devredilmişse, bu organın kararı, tüzükte aksine bir hüküm bulunmadıkça kesindir. Nitekim Galatasaray Spor Kulübü Derneği Tüzüğü incelendiğinde görüleceği üzere, dernek disiplin cezalarının uygulanması için tüzüğün 74. maddesinde belirtilen kişi ve kurullarca disiplin kuruluna başvurulacak ve bu konudaki kararı dernek disiplin kurulu alacaktır (tüzüğün 77. maddesi). Tüzüğün 78. maddesi, hakkında geçici çıkarma kararı alınanların ceza süresince dernek merkezine, sosyal bölüm ve tesislerine girmesini yasaktır denilerek, bu kararın, başka bir organın onaylamasına tâbi olmaksızın, derhal yürürlüğe gireceğinin altı çizilmiştir. Tüzüğün 58. maddesinde ise, bir başka ihtiyari organ olan dernek divanına, disiplin cezalarından bazılarını, cezaya çarptırılan üyenin başvurusu üzerine incelemek ve karar bağlamak görevi verilmiştir. Bu cezalar altı ayı aşan geçici çıkarma kararı ile üyelikten çıkarma kararlarıdır. Dolayısıyla, ihtilaf konusu olaydaki, bir aylık geçici çıkarma cezası bakımından, üyenin dernek içinde başvuracağı bir organ yoktur. Hukuk Genel Kurulu, bu vakiya rağmen, dernek tüzüğünde verilen cezaların kesin olacağına dair bir hüküm yoktur diyerek, anılan karara karşı üyenin genel kurula başvurması gerektiği sonucuna varmaktadır ki, bu sonuç dernek tüzüğü ile bağdaşmamaktadır.

Sonuç

Hukuk Genel Kurulu kararına konu olan olayda, davacı dernek üyesi hakkında, üyelikten geçici çıkarma kararı alınmıştır. Geçici çıkarma kararı, bir disiplin cezası olmakla beraber, MK.67'de yer verilen dernek üyeliğinden çıkarılma kararından farklı niteliktedir⁶⁹. MK.72 II c.2 ve MK.80 I hükümleri karşısında, dernek üyeliğinden çıkarma kararı konusunda bir ihtiyari dernek organını yetkili kılmak mümkün değilken, diğer disiplin cezaları ve bu arada geçici çıkarma kararı bakımından, ihtiyari organlar da dahil olmak üzere, herhangi bir dernek organı yetkili kılınabilir. Yetki devrinin caiz olduğu durumlarda ise, tü-

69) Yukarıda anılan kararlarda, bu ayırım üzerinde durulmamış olması isabetli olmamıştır.

zükten aksi anlaşılmadıkça, kendisine yetki devredilen organın almış olduğu karar kesindir. İhtilaf konusu olayda da, davalı dernek tüzüğünden, disiplin kurulunun almış olduğu bir aylık geçici ihraç kararının kesin (nihaî) nitelikte olduğu anlaşılmaktadır.

MK.83 II hükmüne göre, genel kurul dışındaki organların kararlarına karşı, dernek içi itiraz yolları tüketilmedikçe iptal davası açılmaz. Dava konusu olayda, geçici ihraç kararına karşı dernek içi itiraz yolu öngörülmemiş olmadığına göre, kesin nitelikteki bu geçici ihraç karara karşı iptal davası açılması mümkündür.

Eğer olayda, geçici ihraç kararı değil de, teknik anlamda üyelikten ihraç kararı söz konusu olsaydı, disiplin kurulunun almış olduğu bu tür bir karara karşı ise iptal davası açılması söz konusu olamazdı. Zira MK.72 II c.2 hükmü, zorunlu organlara tanınmış yetkilerin, ihtiyari dernek organlarına devrini yasaklamıştır. Dernek üyeliğinden (teknik anlamda) çıkarılma kararını almak da, MK.80 I uyarınca genel kurula tanınmış bir yetkidir. Bu itibarla söz konusu yetkinin, diğer bir zorunlu organ olan yönetim kuruluna devri mümkündür ama bir ihtiyari organa ve bu arada disiplin kuruluna devri caiz değildir. İhtiyari bir organa bu yetki devredilemeyeceğine göre, disiplin kurulunun almış olduğu üyelikten çıkarma kararı, nihaî nitelikte değildir, üyelik ilişkisi bu karara rağmen devam etmektedir; dolayısıyla ortada iptal davasına konu edilebilecek bir karar bulunmamaktadır. Bu ihtimalde, iptal davası, ancak disiplin kurulunun kararını inceleyecek olan genel kurulun aynı yönde vereceği karar aleyhine açılabilir. Buna mukabil, dernek üyeliğinden (teknik anlamda) çıkarılma kararı, tüzüğe göre, yönetim kurulunun yetkisindeyse, tüzükten aksi anlaşılmadıkça, bu yetki devri kesindir, bu karara karşı dernek içi itiraz yolu kapalıdır. Yönetim kurulunun kesin (nihaî) nitelikteki bu karara karşı iptal davasının açılabileceği kabul edilmelidir.

Yararlanılan Kaynaklar

- AKÜNAL: Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler, 2.Bası, İstanbul 1995.
- BADERTSCHER, Beat: Der Ausschluss aus dem Verein nach Schweizerischem Zivilgesetzbuch, Zürich 1980.
- BÜTLER, Thomas: Der Persönlichkeitsschutz des Vereinsmitgliedes, Basel 1986.
- DURAL/ÖĞÜZ: Kişiler Hukuku, 5.Bası, İstanbul 2001; 6.Bası, İstanbul 2002.
- DURAL: Medeni Hukukun Temel Kavramları, İstanbul 1976.
- EGGER: Zürcher Kommentar, I. Band (Art.1-89 ZGB), 2.Auflage, Zürich 1930.
- ENGİN, Baki İlkay: Dernek Üyeliğinin Kazanılması ve Kaybedilmesi, İstanbul 1995.
- FUCHS, Christoph: Rechtsfragen der Vereinsstrafe, Zürich 1999.
- HAFTER: Berner Kommentar, Band I: Personenrecht, 2.Auflage, Bern 1919.
- HEINI: Das Schweizerische Vereinsrecht, Basel&Frankfurt a.M 1988.
- HEINI: Die gerichtliche Überprüfung von Vereinsstrafen, FS Meier-Hayoz, Bern 1982, s.223 vd.
- HONSELL/VOGT/WIEGAND (Hrsg): Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Schweizerisches Zivilgesetzbuch I, Art. 1-359 ZGB, Basel/Frankfurt a.M, 1996 (ZGB-Yazar İsmi).
- KELLER, Andreas: Ausschliessung aus dem Verein, Zürich 1979.
- MEYER-CORDING, Ulrich: Die Vereinsstrafe, Tübingen 1957.
- ÖĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY: Kişiler Hukuku, 6. Baskı, İstanbul 1999; 7.Baskı, İstanbul 2002.
- ÖZSUNAY: Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler, 5. Bası, İstanbul 1982.
- ÖZTAN: Tüzel Kişiler, Ankara 1994.
- RIEMER: Berner Kommentar, I/3, 2.Teilband, Bern 1990.
- SEROZAN: Tüzel Kişiler, 2.Bası, İstanbul 1994.
- STURZENEGGER: Hans: Die Mitgliedschaft nach Schweizerischem Vereinsrecht, Leipzig 1928.
- v.TUHR/PETER: Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts, Band I/1, 3.Auflage, Zürich 1974.
- WEBER: Schweizerisches Privatrecht, II/4, Basel 1998.
- ZEVKLİLER/ACARBAY/GÖKYAYLA: Medeni Hukuk, 6. Baskı, Ankara 1999.
- ZGB-HEINI: Bkz.Honsell/Vogt/Wiegand.
- ZGB-HEINI/SCHERRER: Bkz.Honsell/Vogt/Wiegand.